

Dorothee Goetze & Lena Oetzel (red.), *Warum Friedensschliessen so schwer ist: Frühneuzzeitliche Friedensfindung am Beispiel des Westfälischen Friedenskongress* (Münster: Aschenberg Verlag 2019). 457 s.

Titeln och anslaget i denna antologi pekar mot ett stort problemkomplex: Varför är det så svårt att sluta fred? Som redaktörerna konstaterar i inledningen har det forskats betydligt mer om krigen än om frederna; processer som leder till fredsslut vet vi ofta mindre om än om krigens förlopp och omedelbara konsekvenser. Det gäller i hög grad också det trettioåriga kriget och fredskongressen i Osnabrück och Münster. Redaktörerna vill rikta intresset mot fredssökandet som process, vill närma sig det ur kulturhistoriska och vardagshistoriska perspektiv, vill lyfta fram normers och värderingar roll och på så sätt se fredskongressen "multiperspektivisch".

Volymen är resultatet av en konferens i Bonn 2017 och innehåller inte mindre än 33 bidrag; här kan det inte bli fråga om något fullständigt referat. Som vanligt med sådana antologier spretar bidragen åt många håll. Få om ens några har bäring på titelns fråga om varför det är så svårt att sluta fred. Många ger intressanta exempel på nya perspektiv och visar hur materialet från Westfalen kan användas till nya frågor. Det är snarare här det "multiperspektiviska" kommer in, perspektiven öppnar sig utåt från Westfalen mot nya aspekter på diplomatisk historia, snarare än att ge nya insikter i hur själva förhandlingarna förlöpte. Det är också som inspiration till nya angreppssätt, som ett bidrag till det som kallas "new diplomatic history", som undertecknad tycker boken har sitt största intresse.

Några av bidragen pekar ut intressanta infallsvinklar och material men är för skissartade för att övertygande demonstrera potentialen. Det gäller till exempel Jonas Bechtolds artikel om den samtida tyska tidningsbevakningen av kongressen, där han resonerar om tidningarna ur flera aspekter – hur fick de sina uppgifter, vad förhandlingarna ville släppa ut, hur detta nya medium påverkade själva förhandlingarna – men inte har plats att gå djupare in i frågorna.

Det gäller också hela blocket med bidrag om hur man sett på kongressen och freden i olika länder, ett ämne som kunde förtjäna en analytisk, transnationell framställning, men här behandlas spretigt. Några fokuserar på den samtida synen, som Irena Kozmanová om den negativa bilden i samtidens Holland, andra på historiografin över lång tid. I Tyskland betraktades länge westfaliska freden som ett grundläggande och rättvist regelverk, men blev under 1800-talet syndabock för en utebliven nationalstatsutveckling; enligt Sigrid Westphal har den de senaste decennierna åter kommit till heders och nämnts som förebild för kompromissökande konfliktlösningar. Här finns också det enda svenska bidraget, där Martin Hårdstedt ger en kort summe-

ring av den ganska magra svenska forskningsutvecklingen.

Flera bidrag utforskar de informella kanaler som underlättade förhandlingarna och gjorde gränsen mellan privat och offentligt suddig. Maria-Elisabeth Brunert lyfter fram diplomathustrurna. Eftersom delegationerna tillbringade flera år i Westfalen var många fruar på plats och att närma sig en diplomat genom hustrun kunde vara ett sätt att sända ut trevare eller framföra böner om hjälp, som när staden Magdeburg närmade sig den svenska delegationen genom Johan Adler Salvius fru Margareta. Lena Oetzel visar hur sjukdomar kunde erbjuda sådana kontakter; sjukbesök och lyckönskningar efter överstånden sjukdom gav möjligheter som den formella, strängt hierarkiska kontakten saknade. Oetzels originella ansats gränsar till kroppshistoria och hon visar med westfaliska exempel på hur en diskurs om kroppens sjukdomar var viktig på olika sätt i det diplomatiska spelet, även som metafor för politiska tillstånd. Exempel på mer informella kontakter och kanaler ger också artiklar av Alexander Schoenens och Markus Laufs.

Normer och värderingar står centralt i flera bidrag. Volker Arnke behandlar freden som idé i tidens statsrättsliga tänkande och konstaterar att den tidens lärde, liksom dagens historiker, intresserade sig mer för krig än för freden som sådan. Han finner dock några få exempel på att freden började tematiseras, även om han bara kan göra en lös förmodan att detta hade betydelse för delegaterna i Westfalen. Magnus Ulrich Ferber menar att kongressen var viktig för att bygga upp en grupp professionella diplomater, övade i att söka fredliga lösningar. Denna institutionalisering märks till exempel i den så kallade exekutionskongressen i Nürnberg 1649–1650, där westfaliska fredens villkor gjordes till konkret handling, och på den tyska riksdagen, som vid denna tid förvandlades till en permanent institution. Vid båda tillfällena deltog många förhandlare som lärt känna varandra i Osnabrück och Münster och utgjorde ett slags "fredsparti".

Tidens värderingar analyseras också i Dorothee Goetzes artikel om gåvor och korruption. Ibland har man alltför enkelt sett det äldre samhällets gåvokultur som ett korrupt mutsystem, men Goetze går på ett fruktbart sätt djupare och letar efter spänningen mellan samtidens tänkta och levda normer; när blev en gåva, i praktiken, illegitim? Med några konkreta exempel visar hon hur delegater kunde uppfatta det som illegitimt att ta emot gåvor för att driva en sak de menade var orättfärdig, medan det sågs som moraliskt oantastligt att ta emot dem för att söka få till stånd något de ansåg vara rätt och billigt. Gränsen för det otillåtna var en moralisk fråga och varierade efter målet med gåvan, mer än en fråga om fasta normer och regler.

Ett tema som tangeras flera gånger är frågan om westfaliska freden ska anses ha etablerat ett "westfaliskt system", om det moderna systemet av suve-

räna men samverkande territorialstater har sitt ursprung i fredsuppgörelsen. Benjamin Carvalho och Jorg Kustermans går i sitt gemensamma bidrag till ett närmast rasande angrepp på statsvetare och internationella relationerforsknare som använder begreppet, och det avfärdas också som hastigast som en myt i flera andra bidrag; tidens internationella politik uppvisade många förmoderna drag, till exempel den formaliserade hierarkin mellan staterna och dynastiernas stora roll. Det kunde dock diskuteras om det ändå inte fanns framåtpåkande drag i fredsuppgörelsen och om inte "det westfaliska systemet" kunde fungera som en bekväm etikett om man bara inte tror att det var något som kom till fixt och färdigt 1648.

Antologin vill, lovvärt nog, även belysa westfaliska fredens fortsatta liv i offentligheten och innehåller en rad bidrag som behandlar tillgängliggörande, förmedling och samhällsrelevans. Tobias Tenhaef presenterar arbetet med att göra källutgåvan *Acta Pacis Westphalicae* tillgänglig i digital form (den finns på apw.digitale-sammlung.de) och diskuterar för- och nackdelar med digitala utgåvor. Bidragen om förmedling genom bibliotek och arkiv är deskriptiva och delvis anekdotiska och en populär författare av historiska romaner bidrar knappast heller med några oväntade insikter.

Volymen innehåller också diskussionsinledningar och kommentarer från konferensen, inströdda på olika ställen, texter som ibland kan vara tankeväckande men antagligen fungerade bäst i sitt muntliga diskussionssammanhang. Inläggen från den avslutande podiumdiskussionen hör hit, där det bland annat hävdas att det westfaliska fredsverket kunde vara en inspiration för fredsprocessen i Mellanöstern, en vacker tanke.

Sverige var en av huvudaktörerna i Westfalen och figurerar ofta i de anförda artiklarna; här kan även nämnas Marcel Mallons studie av hur biblioteken i Mainz plundrades under den svenska ockupationen 1631, där han visar hur svenskarna gick målmedvetet, systematiskt, regelstyrkt och väldokumenterat till väga ("Så svenskt!" frestas man utbrista). Men det direkta svenska bidraget är, som nämnts, blygsamt. Den något vildvuxna men i sina bästa delar mycket inspirerande antologin borde kunna animera svenska historiker att ställa nya frågor om utrikespolitik, diplomati och fredsprocesser under 1600-talet, inte minst utifrån svenskt material. Naturligtvis ska svenska historiker inte bara forska om Sverige, men 1600-talets svenska politiska och diplomatiska historia är så inflätad i den europeiska att det närmast vore en skyldighet för oss att här bidra till en internationell diskussion.

Lunds universitet

HARALD GUSTAFSSON